

Changing the Place and Role of the State in Ensuring the Rational Use of Subsoil in the Context of Implementing a Resource-Oriented Economy

Sergiy Vlasenko 1*

¹ State Service of Geology and Subsoil of Ukraine (Ukraine). Acting Head of Service Officer, PhD in Public Administration.

* **Corresponding Author**, e-mail: 2315000@gmail.com

ARTICLE INFO

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-248X/2026.4.06](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2026.4.06)

Received:

26 February 2026

Accepted:

30 March 2026

Published online:

10 April 2026

Copyright © 2026 by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

ABSTRACT

Within the framework of this article, the place and role of the state in ensuring the rational use of subsoil in the context of implementing a resource-oriented economy are determined, which allowed identifying the structural and functional purpose of the state administration system in terms of forecasting, reproduction and control over the mineral and raw material complex and transforming it into one of the security conditions for sustainable economic development; The feasibility of updating the structural and functional orientation of the state to ensure targeted performance in the field of subsoil extraction and subsoil use is shown, the feasibility of adopting new “normative orders” for regulating natural resource potential is substantiated, the multi-component nature of the state's influence on the extraction and protection of subsoil and environmental protection is investigated, a toolkit for restructuring the volume of coordination, regulatory and control functions of state institutions is developed to optimize the legislative and regulatory system for the functioning of the state's natural resource potential, and a new state approach to introducing special incentive regimes in the field of subsoil use is formed.

KEYWORDS

subsoil, subsoil extraction, subsoil use, natural resource potential of the state, resource economy, sustainable economic development, rational use, civilizational standards of reproducibility.

Зміна місця та ролі держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами у контексті реалізації ресурсноорієнтованої економіки

Сергій Г. Власенко ¹*

¹ Державна служба геології та надр України (Україна). Виконувач обов'язків голови, кандидат наук з державного управління.

* Автор-кореспондент, e-mail: 2315000@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-248X/2026.4.06](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2026.4.06)

Отримана:

26.02.2026 р.

Прийнята:

30.03.2026 р.

Опублікована:

10.04.2026 р.

Авторське право

© 2026 автора

Цей твір

ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

В межах даної статті визначено місце та роль держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами у контексті реалізації ресурсноорієнтованої економіки, який дозволив ідентифікувати структурно-функціональне призначення системи державного управління щодо прогнозування, відтворення та контролю за мінерально-сировинним комплексом та перетворення його на одну із безпекових умов сталого економічного розвитку; показано доцільність оновлення структурно-функціональної направленості держави щодо забезпечення цільової результативності у сфері надровидобування та надрокористування, обґрунтовано доцільність утвердження нових «нормативних порядків» регулювання природно-ресурсного потенціалу, досліджено багатокomпонентність впливу держави на видобування та охорону надр та збереження навколишнього середовища, розроблено інструментарій переструктурування об'ємності координаційних, регулятивних та контролюючих функцій інститутів держави щодо оптимізації законодавчої та нормативно-правової системи функціонування природно-ресурсного потенціалу держави, сформовано новий державний підхід до запровадження спеціальних стимулюючих режимів у сфері надрокористування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

надра, надровидобування, надрокористування, природно-ресурсний потенціал держави, ресурсноорієнтована економіка, сталий економічний розвиток, раціональне користування, цивілізаційні стандарти відтворюваності.

1. Introduction

Широка інструментальність повноважень сучасної держави вимагає від неї оновлення її концептуальної, методологічної і технологічної індикативності щодо артикуляції результативних засобів її впливу на різні сфери суспільного життя, зміцнення «ресурсних знаменників», які визначають її інституційно-інструментальну спроможність належного користування та імплементації їх у сферу економічного добробуту. Постмодерна доба, утвердивши новий конструкт кризових ситуацій від ціннісно-сміслових до економічних, зумовила нову інституційно-результативну направленість держави, заклавши принцип раціонального користування природно-ресурсним потенціалом з огляду на віднайдення балансу щодо ресурсоспоживання та ресурсозбереження. Міняючи свою структурно-функціональну направленість, держава «зобов'язана» виступати гарантом цільової результативності забезпечення надровидобування та надрокористування, й на цій основі підвищення відтворюваності мінерально-сировинного комплексу та перетворення його на стратегічну умову сталого економічного розвитку. Це вимагає від держави перегляду її структурно-функціональної організації у частині зміни її ставлення до діючого інструментарію раціонального користування надрами, який не відображає «нормативних порядків» регулювання природно-ресурсного потенціалу, зокрема, що стосується стимулювання геологорозвідувальної діяльності та відкриття нових родовищ корисних копалин зі збереженням рентабельності діючих, не допущення максимальності їх виснаження. Стимулюючи, регулюючи та захищаючи сферу надрокористування держава здобуває для себе новий реєстр для своєї результативності, оформлюючи відповідний публічний договір із суспільством та спеціальними професійними колами щодо забезпечення відтворюваності мінерально-сировинного комплексу, здійснюючи ефективну політику врегулювання процесів користування надрами.

Забезпечення раціонального користування надрами, перетворення їх на стратегічно-атрибутивну ознаку безпеково-сталого розвитку суспільства у контексті формування та реалізації ресурсноорієнтованої економіки вимагає від держав зміни їх інституційно-інструментальної ролі, зокрема, що стосується стимулювання відкриття родовищ корисних копалин та їх захисту. Держава закладаючи нові правові режими щодо користування природно-ресурсним потенціалом покликана забезпечити функціональну лінійність щодо забезпечення геологічного вивчення надр, пошуку, розвідування та видобування корисних копалин, їх використання та захисту у контексті підвищення економічної ефективності мінерально-сировинного комплексу та її впливу на розвиток ресурсноорієнтованої економіки. Зміна місця та ролі держави у процесі забезпечення раціонального користування надрами з огляду на цільову результативність забезпечення сталого економічного розвитку передбачає певну багатокомпонентність її впливу на видобування та охорону надр, збереження навколишнього середовища через призму дотримання принципу раціоналізації процесів їх вивчення та використання.

Методологічне та функціональне переструктурування місця та ролі держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами у контексті реалізації ресурсноорієнтованої економіки ґрунтуючись на ослабленні її контролюючих функцій у ставленні до суб'єктів надрокористування вимагає від неї більш інституційно збалансованої участі. Розширення повноважень держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами зумовлює доцільність посилення її організаційно-правового та економічного інструментарію щодо віднайдення балансу між централізованою функцією держави в особі її інститутів та самоорганізаційним потенціалом господарюючих суб'єктів надрокористування, залишаючи за першим суб'єктність прав на створення інституційно-сприятливого та стимулюючого простору для підвищення відтворюваності мінерально-сировинного комплексу. Контекстність розширення інституційно-інструментального призначення держави щодо розвитку сфери користування природно-ресурсним потенціалом ставить питання дієвості засобів щодо забезпечення раціональності його використання відповідно до вимог стабілізації промислово-господарчих процесів. Це безпосередньо актуалізує доцільність поглиблення регулятивних та контролюючих функцій щодо технологічного унормування та забезпечення результативності функціонування мінерально-сировинного комплексу, приведення його у відповідність до світових цивілізаційних стандартів відтворюваності та захисту.

Предметом дослідження виступає зміна інституційно-інструментального призначення держави у сфері забезпечення надровидобування та надрокористування, шляхом переструктурування об'ємності координаційних, регулятивних та контролюючих функцій її інститутів щодо оптимізації законодавчої та нормативно-правової системи функціонування природно-ресурсного потенціалу держави. Формування ринкових відносин у сфері надрокористування зумовлює доцільність посилення регулятивного та регламентаційного (контролюючого) інструментарію користування надрами, запровадження конкретних мотивацій та стимулюючих заходів результативності відтворення мінерально-сировинного комплексу та перетворення його на стратегічну умову сталого суспільного розвитку. Висока актуалізація участі держави у забезпеченні відтворення та раціонального використання мінерально-сировинного комплексу у постмодерний період покликана сформувати новий державний підхід, який б включав перелік конкретних заходів щодо запровадження спеціальних стимулюючих податкових режимів у сфері надрокористування. Це дозволить забезпечити ефективність відтворення мінерально-сировинного комплексу держави, збереження його ресурсного потенціалу, попередження його виробленості та захисту, створивши інституційно-сприятливий простір для ресурсно-інноваційного розвитку економіки та забезпечення загальнонаціонального добробуту.

Метою даної статті виступає визначення місця та ролі держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами у контексті реалізації ресурсноорієнтованої економіки. Досягнення даної мети зумовлює вирішення наступних завдань, а саме: ідентифікувати структурно-функціональне призначення системи державного управління щодо прогнозування, відтворення та контролю за мінерально-сировинним комплексом; дослідити доцільність оновлення структурно-функціональної направленості держави щодо забезпечення цільової результативності у сфері надровидобування та надрокористування, обґрунтувати необхідність утвердження нових «нормативних порядків» регулювання природно-ресурсного потенціалу; дослідити багатокомпонентність впливу держави на видобування та охорону надр та збереження навколишнього середовища; розробити інструментарій переструктурування об'ємності координаційних, регулятивних та контролюючих функцій інститутів держави щодо оптимізації законодавчої та нормативно-правової системи функціонування природно-ресурсного потенціалу держави; сформувати новий державний підхід до запровадження спеціальних стимулюючих режимів у сфері надрокористування.

2. Literature Review

Більшість дослідницьких підходів представлених в межах сучасної постмодерної науки до вивчення функціональної ролі держави у сфері надрокористування стосуються ідентифікації сутності та специфіки функціонування державного управління відтворенням мінерально-сировинного комплексу, лишаючи осторонь питання інституційно-інструментального призначення інститутів держави у забезпеченні раціоналізації користування надрами. І лише в межах окремих підходів обґрунтовано доцільність зміни місця та ролі держави у контексті її оптимізації щодо забезпечення раціонального користування надрами та перетворення їх на стратегічно важливий фактор розвитку ресурсноорієнтованої економіки, стимулювання детермінаційних процесів покликаних слугувати раціональному користуванню надрами та їх захисту з точки зору їх цільової результативності для сталості суспільного розвитку. Важливе значення у контексті систематизації основних дослідницьких підходів відіграє одна із останніх публікацій А. Белські та М. Домбровські, в межах якої представлено концепцію розмежування державного управління та державного регулювання відносин у сфері надрокористування, що дозволяє структурувати «оновлену роль держави» щодо раціонального користування надрами як стратегічним загальнонаціональним надбанням. Держава здійснюючи управління у сфері надрокористування, шляхом ліцензування, обліку та контролю за видобуванням та користуванням родовищам корисних копалин запроваджує комплекс регламентних дій покликаних оптимізувати організаційну стабільність, раціоналізацію відтворення та ефективність захищеності надр. З огляду на це, зміна місця держави у сфері надрокористування в умовах розвитку ресурсноорієнтованої економіки обумовлена зміною її функціональної мети, яка стосується «забезпечення відтворення мінерально-сировинної бази, її раціонального користування та охорони надр в інтересах нинішніх та майбутніх поколінь держави,

розроблення нормативно-законодавчої бази та контролю її виконання» [1]. На підставі цього вченими ідентифіковано основні принципи відповідно до яких здійснюється організаційно-розпорядча діяльність інститутів держави у сфері надрокористування, що забезпечує зміну її функціонального призначення щодо розвитку ресурсноорієнтованої економіки на відміну від централізованої планової економіки та побудови загалом промислово-виробничого комплексу. До таких принципів у дослідженні віднесено: задоволення промислового-господарчих проблем (зміна структури мінерально-сировинного комплексу визначається науково-промисловим (технологічним типом економіки); забезпечення пропорційності та збалансованості структури запасів мінеральних ресурсів (оптимальність співвіднесення ресурсів у відповідності до їх прогнозованості, вивчення, розвитку, зрілості, виснаження та закриття); максимальне використання нових технологій (високовідтворюваних методів та засобів для проведення геологічних досліджень) [1]. Наведені авторами принципи вказують на актуалізацію функціонального призначення держави у процесах забезпечення результативності системного відтворення надр на основі досягнення прогнозованих показників якості перетворення надр на критерій стабільності соціально-економічного розвитку.

Методологічно і концептуально вартісною у контексті ідентифікації зміни місця та ролі держави у сфері надрокористування є дослідницька проєкція, розроблена вченими Масачусетського технологічного інституту Л. Джуліхом, Н. Гасбулахом та П. Чонгом, якими вказано на «зміцнення правових, економічних, геолого-технологічних та соціальних умов забезпечення державою раціонального користування надрами у формі ліцензування, проведення конкурсів на виробництво надр та здійснення геологічних досліджень, розроблення корисних копалин» [2]. Зміна функціонального призначення держави з огляду на розвиток ресурсноорієнтованої економіки ґрунтується на розширенні структури її зобов'язань щодо розроблення та запровадження регламентно-регулюючих заходів у формі пільг та санкцій, що у своїй сукупності має слугувати формуванню ринку геологічних завдань та послуг через які відбуватиметься розширення сервісної направленості держави у сфері відтворення мінерально-сировинного комплексу. Виходячи із цього, пріоритетним завданням у контексті раціоналізації інструментарію користування надрами є врахування світової кон'юнктури на продукцію мінерально-сировинного комплексу й на цій основі віднайдення балансу між національними та глобальними інтересам формування ресурсноорієнтованої економіки. Утвердження широких демократизаційних тенденцій у сфері державного управління у постмодерний період закладає нову нормативність до функціонального впливу на процеси забезпечення раціонального користування надрами на основі узгодження концептуальної і технологічної єдності інтересів між державою та господарюючими суб'єктами, які забезпечують відтворення надр. У противагу цьому вченими вказано на розбалансованість прямого підпорядкування господарюючих суб'єктів у сфері надрокористування інститутам держави, навіть якщо вона і задає стратегічні норми, за якими вони мають здійснювати свою діяльність. Відцентрування від держави певних функцій господарюючим суб'єктам у сфері надрокористування закладає нову вертикаль оптимізації процесів видобування та користування корисними копалинами, створення їх резерву, встановлення відповідного квотування на видобування мінеральної сировини та регулювання ціни на неї. З огляду на це, в межах даного дослідження конкретизовано основні завдання держави у сфері надрокористування, що стосується: визначання обсягу видобування основних видів корисних копалин на чітко визначений період та перспективу; запровадження дієвих засобів розвитку мінерально-сировинного комплексу; установа квотних принципів на видобування мінеральної сировини; регулювання ціни на мінеральну сировину; встановлення стандартів у сфері геологічного вивчення, використання та охорони надр, безпечного ведення робіт, пов'язаних із користуванням надрами [2]. Реалізація цих завдань, на думку вчених дозволяє побудувати принципово нову систему державного управління у сфері надрокористування, яка демонструє кардинальну реструктуризацію діяльності уповноважених інституцій у сфері регулювання процесів користування та захисту надр на умовах збереження ліберальних умов для діяльності господарюючих суб'єктів у сфері надрокористування.

Важливу методологічну цінність щодо ідентифікації зміни місця та ролі держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами належить дослідженню Н. Кабіча в межах якого показано доцільність поглиблення інституційного забезпечення державного управління у сфері розвитку природно-ресурсного потенціалу держав. Відповідно до цього вченим вказано на розширення систем контролюючих органів держави у сфері надрокористування, що

покликано забезпечити утвердження ліберальної синергії результативності щодо подолання адміністративних бар'єрів, уникнення дублювання функцій, накладення контролюючих інструментаріїв. Зміна місця держави у сфері надрокористування пов'язується з «організацією ефективної системи державного управління у сфері надрокористування, яка б забезпечувала результативність вирішення питань користування, володіння, розпорядження природними ресурсами, які перебувають у державній власності, шляхом поглиблення нормативно-правового регулювання сфери вивчення, користування, відтворення та їх охорони» [3, с. 121]. З огляду на це, зміна методології ставлення держави до сфери надрокористування у контексті реалізації ресурсноорієнтованої економіки ґрунтується на поглибленні координації та контролю за діяльністю суб'єктів надрокористування, вдосконаленні методик експертизи щодо моніторингу запасів корисних копалин, збереження і попередження максимального вироблення їх родовищ, що тим самим дозволяє сформувати карту ефективності видобування та відтворення мінерально-сировинного комплексу держави. У даному відношенні держава постає в особі нормативної, організаційно-координуючої та методичної інституції щодо формування інституційно сприятливих умов для забезпечення раціонального користування надрами з урахуванням технологічних вимог їх відтворення та умов утвердження ресурсноорієнтованої інноваційної економіки. Це згідно даної дослідницької концепції вимагає від держави особливої «технологічної спроможності» щодо розроблення та постійного вдосконалення єдиної бази нормативів, правил експертизи та оцінки ефективного користування надрами, побудови взаємовигідних відносин між усіма учасниками сфери надрокористування» [3, с.122]. У зв'язку із цим, наголошено на цільовій результативності «спільності» інтересів між інститутами держави та суб'єктами надрокористування, які володіють рівним умовами для участі у виробленні збалансованої державної політики надрокористування, аби погодити вимоги кожного із них щодо розширення ресурсно-безпекових гарантій держави.

Своєрідним концептуальним продовженням наведених вище ідей обґрунтування методології зміни місця та ролі держав у сфері надрокористування слугує остання публікація К. Тана, Л. Ліу, П. Доу, та К. Ванга в межах якої вказано на необхідність розширення структурної організації держави щодо надання методичної, технічної та консультативної допомоги суб'єктам забезпечення раціонального користування надрами. У даному відношенні йдеться про організаційно-оптимізаційну роль держави у сфері надрокористування, яка зводиться до розроблення нормативних принципів забезпечення відтворення мінерально-сировинного комплексу, підготовки прогностичних та експертних висновків щодо потенціалу виробленості родовищ корисних копалин й на цій основі створення інституційно-сприятливих умов для перетворення їх на базову умову розвитку ресурсноорієнтованої економіки. Перебираючи на себе «проведення аналізу та моніторингу розроблюваних родовищ корисних копалин, держава не лише створює сприятливі умови, а й забезпечує їх дотримання з боку суб'єктів надрокористування, підвищуючи ефективність їх експлуатації та інструментарію їх захисту» [4]. Держава допускаючи максимальність умов для лібералізації діяльності суб'єктів надрокористування, все одно зберігає неподільність своєї суб'єктності у частині здійснення функцій щодо узгодження ліцензійних умов, розроблення проектно-технічної документації користування надрами, відкриття нових родовищ корисних копалин та контролю за їх експлуатацією. Така інституційно-структурована роль держави направлена на підвищення ефективності системи державного управління у сфері надрокористування, шляхом розмежування функцій між центральними та регіональними уповноваженими інституціям, виходячи із забезпечення цільової результативності максимальної відтворюваності мінерально-сировинного комплексу. З огляду на це, оновлена функціональна роль держави у сфері надрокористування в умовах реалізації ресурсноорієнтованої економіки зводиться до формування ефективної системи нормативно-правового забезпечення раціонального користування надрами, шляхом врахування цільових вимог відтворюваності мінерально-сировинного комплексу, самоорганізаційних ринкових принципів та структурності інтересів інститутів держави та суб'єктів надрокористування.

Більшість дослідницьких підходів вчених та експертів постмодерного періоду, висвітлюючи певні контекстні зрізи розуміння сутності та оновлення функціонального призначення держави, не демонструють цілісну теоретико-практичну проекцію інституційно-інструментальної модернізації систем державного управління у сфері надрокористування. Це зумовило доцільність деталізації найменш розроблених і найбільш суперечливих аспектів щодо вивчення

зміни місця та ролі держави у сфері надрокористування, поглиблення міжінституційної взаємодії між усіма уповноваженими суб'єктами з боку держави та приватних структур, а в окремих випадках і міжнародних інституцій щодо забезпечення результативності відтворення мінерально-сировинного комплексу та захисту його експлуатації.

3. Problem Statement

Аналіз сучасних державно-управлінських систем у сфері надрокористування свідчить про широкий блок розгалуження методологічних проблем та концептів щодо ідентифікації місця та ролі держави у процесах забезпечення відтворюваності її мінерально-сировинних комплексів. У даному відношенні особливої артикуляції набувають питання розширення інституційно-інструментальної ролі держави щодо прогнозування, геологічного вивчення, експертизи, видобування, раціонального користування та захисту надр, з одночасним звуженням функціональної ролі господарюючих суб'єктів щодо законодавчого, нормативно-правового та технологічного забезпечення сфери надрокористування і навпаки. Це закладає методологічну колізію щодо формування балансової сталості у відносинах держави та суб'єктів надрокористування, включаючи приватний та державний сектори, зокрема, що стосується паритетності їх ставлення до надр як стратегічного національного надбання. Це безпосередньо зумовлює доцільність формування нової аргументаційної лінії щодо розуміння зміни місця, ролі та функціонального призначення у процесах забезпечення раціонального користування надрами, а також ефективності їх захисту.

4. Methods and Materials

В межах даного дослідження було застосовано низку загальнонаукових та спеціальнонаукових методів, які у свій сукупності слугували реалізації поставленої мети, серед яких: аналіз (охарактеризовано теоретико-методологічні засади визначення місця та ролі держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами у контексті реалізації ресурсноорієнтованої економіки); синтез (здійснено аналіз структурно-функціонального призначення системи державного управління щодо прогнозування, відтворення та контролю за мінерально-сировинним комплексом); дедукція (розкрито сутність структурно-функціональної направленості держави щодо забезпечення цільової результативності у сфері надровидобування та надрокористування.); опис (досліджено фактори утвердження нових «нормативних порядків» регулювання природно-ресурсного потенціалу); порівняння (співставлено різні підходи щодо переструктурування об'ємності координаційних, регулятивних та контролюючих функцій інститутів держави); узагальнення (охарактеризовано багатокomпонентність впливу держави на видобування та охорону надр та збереження навколишнього середовища).

5. Results and Discussion

Реалізація принципів ресурсноорієнтованої економіки у постмодерний період, коли відбувається інституційно-інструментальна перебудована ієрархічно-структурної організації управлінських систем зростає доцільність розширення регулятивної ролі держави щодо зміцнення її природно-ресурсного потенціалу та ефективності його використання з точки зору економічних та безпеково-сталих інтересів. Саме тому згідно концепції О. Брінганта та Ж. Клааса «першочерговим завданням держави у даний період історичного розвитку виступає формування працездатної нормативно-правової бази для забезпечення раціонального користування надрами з економічної та екологічної точки зору» [5]. У зв'язку із цим постає питання віднайдіння інституційного балансу між ліберальною та регламентаційною роллю держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами, де з одного боку задля забезпечення цільової результативності даного процесу держава зобов'язана змінювати своє регулятивне призначення, шляхом укріплення контроль наглядових функцій, а з іншого працювати на розвиток самоорганізаційного потенціалу ринку та збереження суб'єктності інституцій у сфері користування надрами. У даному відношенні йдеться про методологічну та технологічну полярність відносин між державою та суб'єктами надрокористування, якщо для

першої стратегічне значення формується навколо цільової результативності забезпечення користування надрами та їх захистом, то для власне користувачів надр у ролі такої стратегічної мети вступає економічна ефективність. Відмінність єдиного функціонального формуляра їх ставленні до сфери раціонального користування надрами, закладає цільову відмінність їх інституційної спроможності щодо забезпечення відтворюваності мінерально-сировинного комплексу. Це безпосередньо формує функціональний і цільовий дисбаланс між ними, адже держава аби забезпечити цільову результативність раціонального користування надрами повинна здійснювати ефективну політику у сфері прогнозування, видобування, користування, координації відтворюваності та захисту надр, а для цього вона має виступати у ролі форватера укріплення своїх контрольно-наглядових функцій. Ґрунтуючись на такому функціональному симбіозі забезпечення раціоналізації користування надрами держава не завжди виявляється інституційно спроможною до забезпечення саморегулятивних умов діяльності суб'єктів надрокористування, що тим самим слугує методологічним запобіжником для розвитку ресурсноорієнтованої економіки. З огляду на це, зміна місця та ролі держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами має зводитись до утвердження нової конструкції її цільової результативності, що стосується вироблення спільних балансових позицій між державою та суб'єктами надрокористування у форм реалізації «легітимізованих прийомів спільної інституційної співкоординації».

В умовах реалізації ресурсноорієнтованої економіки, зміна місця та ролі держави пов'язується із оптимізацією інституційної системи надрокористування, через яку її управлінська вертикаль набуває розширених повноважень щодо забезпечення структурного впливу на ефективність відтворення та захисту мінерально-сировинного комплексу. У зв'язку із цим, постає питання поглиблення інституційно-інструментальної взаємодії держави не лише із безпосередніми суб'єктами надрокористування, а також із суспільством заради якого відкриваються, розвиваються, промислово відтворюються та захищаються її природні ресурси, які становлять безпекову цінність не лише для власне держави, але і для сталості суспільного розвитку загалом. Саме тому стратегічним зобов'язанням держав у забезпеченні раціонального відтворення її природно-ресурсного потенціалу є вирішення тактичних питань оптимізуючого призначення для сталого функціонування держав, з одного боку та забезпечення сталого суспільного розвитку з іншого, а також і просування принципів ресурсноорієнтованої економіки. До таких проблем безпосередньо належить; ускладнення технологічних умов видобування корисних копалин; відставання темпів приросту розвідувань запасів від темпів видобування (за окремими видами корисних копалин); недостатність інвестиційних ресурсів та оборотних коштів для розвитку сфери надрокористування); моральна та фізична виснаженість основних виробничих фондів у сфері надрокористування; відсутність досконалих економічних механізмів управління, які призводять до низької ефективності систем оподаткування видобувної промисловості [6]. Необхідність вирішення цих проблем вимагає від держави високої організаційно-правової участі щодо інституціоналізації сфери надрокористування шляхом побудови результативної системи уповноважених органів щодо забезпечення нормативно-правового та адміністративного врегулювання відносин між усіма суб'єктами відтворення мінерально-сировинного комплексу держави у тому числі забезпечення його розвитку та захисту.

Новітня логіка ідентифікації структурно-функціонального призначення місця та ролі держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами ґрунтується на врахуванні методологічної імперативності значення надр та інструментарію їх використання для забезпечення сталої життєдіяльності громадян, забезпечення сталого розвитку суспільства та зміцнення ресурсної конкурентоспроможності держави. Побудова нової інституційної практики впливу держави на сферу забезпечення раціонального користування надрами стосується запровадження результативних новацій взаємодії її інституцій із суб'єктами надрокористування з урахуванням цільових вимог сталого національного розвитку. Це зумовлює перегляд традиційних контекстів ідентифікації структурно-функціонального призначення держав у сфері забезпечення раціонального користування надрами у постмодерний період, зокрема у контексті розширення її регламентно-контролюючих повноважень з одночасним збереженням ліберальних умов для суб'єктів надрокористування. Віднайдення інституційного балансу між державою та суб'єктами надрокористування є структурно важливим питанням при розробленні результативних прийомів забезпечення

раціонального користування надрами, що потребує «правильної реформаційної синергії». Виходячи із цього, зміна місця та ролі держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами на думку Ю.Джаберіна зумовлюється інституційним реформуванням сфери надрокористування, яке має здійснюватись за відповідними напрямками, серед яких: приведення інститутів власності на ресурси надр, державного контролю у сфері надрокористування та інших частин сфери життєзабезпечення суспільства у відповідність з принципами устрою громадянського суспільства та розвиненої ринкової економіки; вдосконалення податкової та кредитно-фінансової системи держави, яка забезпечує вилучення та розподіл різних видів природної ренти; вдосконалення системи нормативно-правового забезпечення використання надр та інших природних ресурсів; оптимізація структури державного управління навколишнім природним середовищем у тому числі мінерально-сировинним ресурсами [7, с. 47]. Врахування цих напрямків у контексті оптимізації інституційної системи державного управління у сфері надрокористування дозволить синхронізувати вимоги результативності відтворення мінерально-сировинного комплексу із ресурсними можливостями промислово-економічного розвитку держави, привівши у відповідність функціональні інтереси між державою, суспільством та суб'єктам надрокористування.

Ресурсноорієнтована ринкова економіка постмодерного періоду демонструючи цивілізаційну стратегічну направленість щодо підвищення відтворюваності мінерально-сировинного комплексу потребує інституційного коригування системи державного управління у сфері надрокористування, зокрема що стосується модернізації функцій держави щодо зміцнення природно-ресурсного потенціалу. Поглиблення керованості систем державного управління у сфері забезпечення раціонального користування надрами, стосується коригування функцій держави, зокрема щодо віднайдення балансу між централізованим цільовим контролем інституцій держав за діяльністю суб'єктів надрокористування та децентралізацією їх діяльності. Лібералізація сфери надрокористування в умовах реалізації ресурсноорієнтованої економіки переходить із значення результативної шаблонності у значення стратегічної результативності, що спонукає державу до перегляду свого інституційно-інструментального призначення у сфері забезпечення раціонального користування надрами. Зберігаючи контрольні функції громадянського суспільства у сфері державного управління надрокористуванням, держава постає у ролі не знеособленого і ослабленого інституту, а у ролі функціонально-модеруючого інституту, спроможного приймати управлінські рішення стратегічної результативності. Прогнозуючи, відтворюючи, контролюючи та захищаючи сферу раціонального користування надрами держава демонструє структурно-функціональну детермінацію своєї діяльності від «підпорядкувальної автономності» суб'єктів надрокористування, що у свій сукупності дозволяє побудувати узгоджену практику забезпечення сталого розвитку мінерально-сировинного комплексу.

6. Conclusions

Здійснений аналіз визначення місця та ролі держави у сфері забезпечення раціонального користування надрами у контексті реалізації ресурсноорієнтованої економіки дозволив ідентифікувати структурно-функціональне призначення системи державного управління щодо прогнозування, відтворення та контролю за мінерально-сировинним комплексом та перетворення його на одну із безпекових умов сталого економічного розвитку; показано доцільність оновлення структурно-функціональної направленості держави щодо забезпечення цільової результативності у сфері надровидобування та надрокористування й на цій основі віднайдення балансу щодо ефективністю ресурсоспоживання та ресурсозбереження; обґрунтовано доцільність утвердження нових «нормативних порядків» регулювання природно-ресурсного потенціалу зокрема, що стосується стимулювання геологорозвідувальної діяльності, відкриття нових родовищ корисних копалин зі збереженням їх максимальної рентабельності; досліджено багатокомпонентність впливу держави на видобування та охорону надр, збереження навколишнього середовища через призму дотримання принципу раціоналізації процесів їх вивчення та використання, що і формує цілісну систему раціонального користування надрами та перетворення їх на базисну умову розвитку ресурсноорієнтованої економіки; розроблено інструментарій переструктурування об'ємності координаційних, регулятивних та контролюючих функцій інститутів держави щодо оптимізації законодавчої та нормативно-

правової системи функціонування природно-ресурсного потенціалу держави, що підтверджує високу актуалізація її участі у забезпеченні відтворення та раціональному використанні мінерально-сировинного комплексу у постмодерний період, формуючи новий державний підхід, який включає перелік конкретних заходів щодо запровадження спеціальних стимулюючих режимів у сфері надрокористування, що закладає передумови для подальшої деталізації даного аспекту в межах сучасної державно-управлінської науки.

References

1. Belsky, A. A., & Dobrotvorskiy, M. A. (2022). Analysis of specifications of solar photovoltaic panels. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, (159), Article 112239. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2022.112239>
2. Juilih, L., Hasbullah, N., & Chong, P. (2026). Short-term amelioration of acidic subsoil using dairy farm effluent compost and humic acid: A laboratory incubation study. *Journal of Smart Farming and Food Security*, 2(1). <https://doi.org/10.51200/jsffs.v2i1.6603>
3. Kabisch, N. (2016). Viewpoint Berlin: Strategic urban development in Berlin—Challenges for future urban green space development. *Environmental Science & Policy*, (62), 120–122. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2015.09.004>
4. Tan, Q., Liu, L., Dou, P., & Wang, K. (2025). Grassland conversion to cropland leads to greater influences of climate change on variations of carbon and nitrogen in subsoil than topsoil. *Journal of Soil Science and Plant Nutrition*, 26(1). <https://doi.org/10.1007/s42729-025-02895-x>
5. Brillhante, O., & Klaas, J. (2018). Green city concept and a method to measure green city performance over time applied to fifty cities globally: Influence of GDP, population size and energy efficiency. *Sustainability*, 10(6), 2031. <https://doi.org/10.3390/su10062031>
6. Environmental Management Group. (2019). *Strategy for sustainability management in the United Nations system, 2020–2030: Phase I—Environmental sustainability in the area of management* [Report]. United Nations. <https://e.surl.li/dbpbqc>
7. Jabareen, Y. R. (2006). Sustainable urban forms: Their typologies, models, and concepts. *Journal of Planning Education and Research*, 26(1), 38–52. <https://doi.org/10.1177/0739456X05285119>